

Київський національний університет імені Тарас Шевченка

Філософський факультет

Кафедра релігієзнавства

**ОСОБЛИВОСТІ ПРЕЗЕНТАЦІЇ РЕЛІГІЇ У МИСТЕЦТВІ
(ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА ТА КІНЕМАТОГРАФ)**

Кваліфікаційна робота зі спеціальності

031 «Релігієзнавство»

На здобуття академічного звання бакалавра релігієзнавства

Студент-виконавець:

Майкос Маріанна Юріївна

4 курс, релігієзнавство

Науковий керівник:

Предко Олена Іллівна, доктор філософських наук, професор

(підпис)

Допущено до захисту:

Зав. кафедри _____

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. РЕЛІГІЯ В КОНТЕКСТІ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ.	
1.1 Релігія в українських та російських художніх творах: філологічний та релігієзнавчий дискурс.....	14
1.2 Релігія в зарубіжних художніх творах: філологічний та релігієзнавчий дискурс.....	17
1.3 Твір Коллін Маккалоу «Співаючі в тернику»: історія написання, релігійна проблематика.....	24
РОЗДІЛ 2. РЕЦЕПЦІЇ РЕЛІГІЇ В КІНЕМАТОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ.	
2.1 Вивчення взаємозв'язку релігії та сучасного кінематографу.....	30
2.2 Кінофільми «Мати» та «Платформа» : релігійна проблематика.....	37
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	41

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Релігія у мистецтві, а саме, у художній літературі та кінематографі – явище не рідкісне. Перетин релігії та мистецтва, їх взаємовплив, суперечка - реалії мистецтвознавства і літературознавства ХХ – ХХІ століть. Майже в кожному художньому творі та у кожній кінематографічній роботі присутня проблема релігії, навіть якщо вона не надається очам читача або глядача відразу і не лежить на поверхні. У деяких книгах та фільмах слід заглибитися глибше в сюжет, щоб відкрити, зрозуміти та побачити приховану релігійну лінію. Хотілося б відзначити, що творчі роботи, в яких присутні герої, що належать до того чи іншого віросповідання, звучать цікавіше, завдяки порушенню вічної проблеми, яку ніхто не може вирішити вже протягом багатьох століть, проблеми боротьби релігій. Дуже часто релігія, сюжети міфів та легенд слугували натхненням для режисерів, сценаристів, письменників. У сучасному світі автори також черпають натхнення та ідеї з релігійних сюжетів. Мистецтво з релігією взаємопов'язані в абсолютно різних царинах. Це також можна назвати певною «взаємодопомогою». Тобто й одна й інша область допомагають людині в її прагненні розкрити свою сутність, свій творчий потенціал і знайти своє місце в житті. Так що можна з упевненістю говорити, що релігія і мистецтво мають унікальний виховний потенціал, що важливо в розвитку сучасної людини та суспільства в цілому. На сьогодні завдяки проектам, які реалізуються в областях релігії та мистецтва, ці два найвпливовіші та найсильніші виховні інституції виконують виховну, просвітницьку та освітню діяльність серед молоді. Проблема імплементації релігії у кінематографі та художній літературі актуалізується також через можливість наукових релігієзнавчих досліджень у цій сфері.

Наукова новизна дослідження.

Релігію у кіно та літературі почали досліджувати після самого виникнення цих двох сфер діяльності. Однак, на сьогоднішній день

виокремлюється два напрями досліджень, які на перший погляд дуже подібні. По – перше, це розгляд релігійного контексту, який міститься у кінороботі та літературній сфері безпосередньо. По – друге, це розгляд мистецьких робіт, які самі по собі здатні бути релігійною формою для споживача. При цьому складові системи «релігія- художня література-кінематограф» співпадають у функціональному просторі, хоча вирізняються певною структурованістю.

Ступінь наукової розробки теми: Релігія у сучасному кінематографі та літературі є невід’ємною складовою вивчення релігії у сучасній культурі загалом. Тема не є популярною та її розробка зараз знаходиться не на найвищому рівні. Науковці, що в деякій мірі піднімали дану тему: Д. Слижук, О. Сергєєв М. Соколовський та ін.

Об’єктом дослідження є релігія в мистецькому вимірі.

Предметом дослідження є визначення взаємовпливу релігії, кінематографу та художньої літератури.

Мета дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу різних кінематографічних та літературознавчих джерел та творів провести дослідження процесів впливу кіно та літератури на релігію і навпаки. Порівняти різні види взаємозв’язку подібних сфер культури у контексті сучасних робіт.

Досягнення такої мети можливе завдяки розв’язанню наступних завдань:

1. Аналіз становлення творчих ідей, у яких поєднані релігія, художня література та кінематограф.
2. Встановлення основних тенденцій взаємовпливу релігії і галузей мистецтва, що розглядаються.

3. Детальний розгляд таких кінематографічних робіт, як «Мати» та «Платформа» та літературної роботи «Співаючі в тернику», їх релігієзнавчі візії.

Методи дослідження. Бакалаврська робота ґрунтується на загальних методах соціогуманітарної сфери наукового пізнання: індукція, дедукція, аналіз і синтез. Також було використано метод контент-аналізу при розгляді стрічок «Мати», «Платформа» та художнього твору «Співаючі в тернику».

У своєму дослідженні я дотримуюсь загальних наукових принципів гуманізму, системності та світоглядного плюралізму, а також принципів академічного релігієзнавства: об'єктивності, позаконфесійності, нейтральності в питаннях релігії.

Структура роботи - обумовлена цілями та завданнями дослідження і складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

РЕЛІГІЯ В КОНТЕКСТІ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1.1 Релігія в українських та російських художніх творах: філологічний та релігієзнавчий дискурс.

Розглядаючи тему релігії в літературі, спершу слід розгорнути це питання на основі українських та російських творів. Дуже багато літератури пронизано ідеєю віри та релігії, і яскравими прикладами цього твердження можуть слугувати деякі автори та їх твори, які будуть подані нижче та піддадуться детальному опрацюванню.

Люди, яких ми звикли називати «великими», мають таку перевагу як «глибинний погляд». Тобто, вони бачать далі, глибше та більш всеосяжно. Саме тому ідеологи та лідери різних країн, груп та верств населення мають на меті зробити таких людей своїми сподвижниками, звичайно, разом з їх творчістю. Перш за все ідеологів цікавить авторитетний статус великих людей а вже потім – їх творчість. Важливо відмітити той факт, що не завжди у своїй творчості автор проявляється адекватно та повною мірою висловлює свою особистість, особливо, коли відчуває на собі пильний погляд вищих за статусом осіб. Чи існують великі люди, які у своїх роботах максимально чесно висловлюють особисті переконання незважаючи на запити ідеологів? Яскравий приклад в українській літературі – Тарас Григорович Шевченко.

Ми знаємо, що Тарас Григорович Шевченко мав різко негативне відношення до православної церкви та релігії в цілому. Так сталося, через саму дійсність, у якій Шевченко виріс і жив. Позбавлення, яких він зазнав, відбулися саме через кріпацтво, абсолютну монархію царизму та церкву. Незважаючи на це, поет не був слухняним кріпаком, не був смиренним підлеглим, не був боговірним парафіянином.

Як і усіх однолітків, Тараса Шевченка з дитинства намагалися наставити на шлях релігійності, виховати в душі релігійності. Однак усі

повороти долі, такі як найми у Григорія Кошиці – жорстокого та жадібного отця церкви, життя у дяка, який був непросихаючим п'яницею, безповоротно залишили Шевченка з критичним мисленням щодо релігійних проповідей та їх змісту.

Тому і творчість Тараса Григоровича була наповнена цією критикою. Головним чином це була критика священників православного та католицького віросповідання, які були рушійними силами гніту простих людей. Як політичного та економічного, так і соціального. Сатирична поема «Кавказ» слугує зразком того, як Шевченко засуджує православну церкву, що за період свого існування сприяла пригніченню та пригнобленню «іновірців» та прикривала гноблення православних віруючих.

Якщо зупинитися на критиці католицької церкви Тарасом Григоровичем Шевченком, то треба відмітити, що саме її автор зображає осередком ворожості до усього українського народу та загалом усіх слов'ян.

Католицькі священники постають перед читачем як страшно розпустні та безувірні лицеміри. Поема «Єретик» наповнена такими словами, сказаними через уста чеського національного героя:

«Кругом неправда и неволя

Народ замучений мовчить.

І на апостольським престолі

Чернець вгодований сидить,

Людською кровію шинкує

І рай у найми оддає.»

Тут же він клеймить католицьких церковників за продаж булл, що нібито повинні відпустити усі гріхи померлого:

«... А тепер

Отим положено конклавом:

Хто без святої булли вмер -

У пекло просто; хто ж заплатить

За буллу вдвоє, рїж хоч брата,

Окромі папи і ченця,

І в рай іди! Кїнець кінцям!

У злодія вже злодій краде,

Та ще й у церкві. Гади! гади!

Чи напилися ви, чи ні

Людської крові?...»

Цей текст також всеосяжно стосується і православної церкви, що займалася гонінням єретиків, збором коштів, гарантуючим відпущення гріхів, мала у своїх кругах «відгодованих монахів».

Деякі боговіряни та церковники – проповідники зсилалися та зсилаються на те, що тарас Григорович Шевченко все ж таки мав певну особливу релігійність, підкріплюючи свої слова тими фактами, що Шевченко неодноразово використовував у своїх роботах релігійні та біблійні сюжети. Так, факт використання молитов та деяких псалмів у роботах Шевченка залишається фактом. Але пояснити це можна кількома пунктами. По – перше, зазвичай, подібні речі були включені до складу поезії саме з метою зворотнього ефекту, з намаганням підкреслити своє негативне відношення до віри, до Бога, до церкви. По – друге, пояснити включення подібних тем та сюжетів можна через те, що люди того часу рідко були навчені грамоті, не вміли читати та писати. Уся інформація, про яку вони дізнавалися, надавалася через церкву. Від попів, священників та іншої інтелегенції. Саме тому, людям були відомі та зрозумілі саме сюжети з релігійною

направленістю. А Тарас Григорович Шевченко створював свою поезію для простого люду. І, врешті решт, не можна замовчувати той факт, що багато релігійних творів мали художньо – естетичну цінність.

«Релігійна» творчість автора була дуже насичена атеїстичними направленостями та критикою сюжетів із Біблії. Тарас Григорович вважав, що розвінчує ідею самого Господа Бога викриваючи вищезгадані сюжети, бо Біблія – священне писання, що було створене за натхненням Бога для тлумачення ідей істини та праведного життя для людей.

У поемі «Марія» Шевченко не визнає усім відому релігійну легенду про зачаття Ісуса Христа Святим Духом (непорочне зачаття). Навпаки, він проголошує батьком Ісуса Христа бунтаря та борця за народний спокій, від якого Богородиця Марія (за Шевченком – наймичка, сирота, мужня жінка та мати Христа - бунтівника) «зачала» дитину. Простежується протидія та противага усім культам церкви.

Нам відомо багато випадків із історії, коли, згадані на початку, «великі» люди виступали проти вчення церкви та діяльності церковників, але насправді залишалися релігійними полоненими, що не заперечують, а, навіть, навпаки, визнають існування надприродної сили, Бога, Абсолюта. Тарас Григорович Шевченко не належав до цієї касти людей. Він заперечував існування будь – якої Вищої сили, був непохитним атеїстом.

Сам для себе та у своїх творах письменник доводив відсутність на неіснування Бога через ідею про те, що той ніяк і ніде себе не проявляє. Не помічає страждань навколо, не втручається у перебіг подій, дає усьому у світі відбуватися за своїм одвічним законом. Навіть, якщо такий Бог і існує, вважає поет, то він в одній зв'язці з панамі та гнітівниками підтримує нанесення шкоди простим людям. Він пише:

«Чи Бог бачить із-за хмари

Наші сльози, горе?

Може й бачить, та помага,
 Як отії гори,
 Предвічні, що політі
 Кровію людською!..»

Як вже було сказано раніше, Тарас Григорович використовує релігійно – направленні сюжети (біблійні вирізки, молитви, псалми) для заперечення Бога, а також для висвітлення своїх атеїстичних поглядів та переконань. В «Заповіті» він пише:

«...Отоді я
 І лани і гори -
 Все покину і долину
 До самого Бога
 Молитися...»
 І далі:
 «...А до того
 Я не знаю Бога.»

Тобто, торкаючись теми роботи, можна зробити висновок, що будучи атеїстом, Тарас Григорович Шевченко, хоч і зі знаком мінус, майже у кожному своєму творі зачіпляє проблему Бога та релігії.

Торкнемося російських письменників починаючи з Миколи Васильовича Гоголя – найбільш богонаправленого письменника – класика російської літератури. Він найближче за всіх був до Церкви за направленістю ідей та за своїм світоглядом упродовж усього свого життя. Сповідь, причащення, участь у церковних службах, глибоке вивчення богослужінь та

слідування ним – усе те, чим займався Гоголь. Свідомством про достовірність цієї інформації є його виписки зі святоотецьких творів та його робота «Роздуми про Божественну Літургію», яка була написана грецькою мовою, вивченою Гоголем саме для цього.

Хотілося б розкрити питання про концепцію «двох Гоголів», яка була висунута Белінським. Ця концепція мала на увазі ідею про те, що рання творчість Миколи Васильовича – це чудова художня література, не навантажена зайвими ідеологіями. Подальша ж творчість автора – породження божевілья, з яким зіткнувся автор, та зрада покликанню. У часи СРСР ця концепція була неймовірно популярною та загальноновизнаною. Однак, сьогодні, після проведення безлічі досліджень, можна сказати, що творчість Гоголя на переживала різких перепадів та зламів. Автор завжди був людиною православною, набожною, релігійною та віруючою, а так званий «ранній Гоголь» - це творчі молоді пошуки.

Від "Вечорів на хуторі біля Диканьки", веселих комедій, Гоголь почав створювати більш серйозні твори. Це властиво великим художникам.

У 1940 – 1950 – х роках Гоголь дійсно зіткнувся з творчою та духовною кризою, після якої переглянув свої погляди щодо власної творчості, але, наприклад, «Тарас Бульба», робота написана, коли автору було двадцять років – вже була насичена православними ідеями. «Ревізор», за описом самого митця, не просто сатирична комедія. Це глибокий твір, сенс якого в тому, щоб людина осягнула самого себе, свою душу. Чиновники – образ пристрасті, що панують у серці людини. Ревізор – її совість.

Якщо говорити про симбіоз бісовщини та християнських ідей, які Гоголь поєднує у своїх творах за весь період свого художнього пошуку, то можна зробити припущення, що Гоголь все ж таки іншими очима дивився на свою ранню творчість, тому що більш поверхнево дивився на релігію у юні роки. Тому диявольські сюжети були для нього, скоріш за все, предметом

сміху, над якими він вважав за нормальне жартувати, коли насправді, це неварто було робити. Згодом він висловлював покаєння з цього приводу.

Ми бачимо, що у творчості Миколи Васильовича Гоголя ідея релігії також проходить червоним рядком крізь всі його роботи, але в його випадку з аргументами «за», на відміну від Тараса Григоровича Шевченка.

Ще одним автором, який вкладав у свої твори релігійне наповнення, був Михайло Афанасійович Булгаков. Єретик, богохульник, сатаніст – так найчастіше його називали. Відповісти на питання «Чи дійсно Булгаков був сатаністом?» можна після детального ознайомлення з його біографією та роботою Олексія Варламова «Життєпис Михайла Булгакова». Людям властиво оцінювати усе поверхнево, не обтяжуючи себе поглибленим вивченням творчості Гоголя.

Михайло Афанасійович Булгаков був народжений у глибоко релігійній сім'ї, бо батько його був доктором богослов'я та професором у духовній академії, а діди служили культу православ'я. Після смерті ж батька у автора почався відхід від релігії. Він відкинув переконання з приводу відвідування церкви та проведення певних релігійних обрядів.

Відвідування церкви було для Булгакова необов'язковим та непотрібним, коли вітання своїх родичів з іменинами та вінчання за церковним обрядом в його життя були присутні. Антирелігійну пропаганду окреслював абсолютно негативно, підтвердження цього факту можна знайти у багатьох його творах.

У «Білій гвардії» бог звертається до Жиліна: «Ніяк не збагну, що мені з ними робити, тобто таких дурнів, як ваші попи, немає інших на світі. По секрету скажу тобі, Жилін, сором, а не попи », але « Шкода, Жилін, ось у чому справа ж».

В першій редакції твору «Майстер і Маргарита» батько Аркадій, кумедний персонаж, на аукціоні з церкви торгував різними предметами

культової направленості. Отже, характеризувати Булгакова як надзвичайно релігійну та церковну людину ми не можемо, але й відмова від Бога в його житті присутня не була.

Також треба зазначити, що «Майстер і Маргарита» - текст автобіографічний у певній мірі. Історія про Пілата та Ієшуа – це не просто фантастична вигадка, а певний відгук та відповідь на атеїстичну п'єсу «Ієшуа Ганоцрі. Неупереджене відкриття істини» - п'єсу доволі атеїстичного напрямку, яку створив Сергій Чевкин.

Булгаков вивчав цю тему поглиблено, читав роботи Дрекса, читав теологічні та антропологічні статті, апокрифи. Матеріалістів при цьому ігнорував. Підсумовуючи усе, що він вивчав, сам для себе Булгаков виніс таку істину: існування бога та Христа – правда, істинне вчення Христа для нас недоступне, тому що Апостоли його «не так зрозуміли» і перекрутили.

В архіві Булгакова є виписка, яка, схоже, відповідає його поглядам на Христа: «Нарешті, адже дев'яносто дев'ять сотих християн досі поняття не мають про справжнє, ідеальне християнство, джерелом якого вважають Христа. Адже відмінно ж знаєте, що всі християни в Європі і Америці швидше шанувальники Ваала і Молоха, ніж Христа; що в Парижі, Лондоні, Відні, Нью-Йорку, Петербурзі в даний час живуть, як жили раніше язичники в Вавилоні, Ніневії, Римі та навіть Содомі ... Які результати дали святість, світло, богочестивість, спокутування Христа, якщо його шанувальники залишаються язичниками до сих пір?" Це витяг з листа єврейського публіциста Аркадія Ковнера, який прийняв християнство після того, як був засланий до Сибіру за звинуваченням у шахрайстві.

Творцем істинної релігії в романі Булгакова є також не сам Христос. За перебігом обставин, реальним творцем є Левій Матвій, який записує проповіді, але робить це неправильно і несе безпосередню відповідальність за «перекручене» християнство»

Христос – філософ, що проповідує. Так пише Михайло Афанасійович. Сатана (Воланд), за автором, не суцільне зло. Це глибокий персонаж, який карає грішників за брехню, хабарництво, тощо...

Отже, погляди Михайла Афанасійовича Булгакова щодо бога та релігії досить закручені та складні. Йому притаманні ідеалізм, гностицизм, ірраціоналізм та антисцієнтизм, а також абсолютно не притаманний матеріалізм та атеїзм (в особливості антирелігійна пропаганда, як вже було зазначено раніше.)

Безперечно, можна навести ще чимало аргументів і прикладів на користь позиції про те, що релігія в художній літературі українських та російських письменників яскраво виражена. Запропоновані вище приклади переконливо доводять цю думку. І підсумовуючи сказане, хотілося б ще раз наголосити на важливості підняття теми бога в творах великих письменників. Завдяки цьому, читачі мають змогу знайти відповіді на деякі свої питання, знайти однодумців у поетах та прозаїках. І автори і читачі мають змогу розвивати свій творчий потенціал базуючись на обмірковуванні проблеми релігії.

1.2 Релігія в зарубіжних художніх творах: філологічний та релігієзнавчий дискурс.

Розглядаючи проблему релігії у художній літературі також можна звернутися й до зарубіжних авторів. Як приклад релігії в зарубіжній літературі можна розглянути твір «Вероніка вирішує померти» Пауло Коельо.

Посібник по окультизму – так можна назвати усю творчість Пауло Коельо, якщо не поглибитися в його біографію. Насправді ж твори автора окреслюють його. Як розумну, начитану людину з неймовірно глибоким зануренням у філософію та психологію людини.

Переходячи до розбору безпосередньо твору, можна сказати, що героїня книги «Вероніка вирішується померти» зважилася покінчити життя самогубством. Їй набридла порожнеча життя, її передбачуваність і безцільність. Православному читачеві відразу ясно, що у Вероніки в житті немає Бога, немає любові, яка з'єднує багату кількість людей, скріплює їх воєдино. Обертаючись серед людей, вона була закрита від усіх, поступово втрачаючи здоровий глузд і набуваючи життєвої розсудливості, яка все далі і далі відводить її в світ власних ілюзій і пристрастей. Примітно, що героїня знімає кімнату в жіночому монастирі і зовсім нічого не знає про життя його мешканок. Будучи врятованою монахинями в останній момент, дівчина потрапляє в елітну психіатричну лікарню, де поступово переживає різні стадії осмислення свого буття. Лікарі повідомляють їй про невиліковний недуг серця і дають їй лише тиждень життя. Так відбувається зцілення душі Вероніки - людина, яка прагне звести рахунки з життям, незабаром починає переживати через швидкуплинність часу, їй залишеного, прагне пережити те, чого позбавлена була раніше. Але все, що видається нам в житті важливим і головним, проходить випробування перед обличчям смерті. І тому стоячи на порозі смерті Вероніка по черзі відкидає те, що вважає умовностями світу. І тут теж примітна градація цінностей автора. Спочатку на героїню нападає блудний біс, а пізніше на зміну гріха приходять сором і любов. Кульмінація ж розповіді в тому, що перед очікуваним моментом смерті вона просить «Бога, в якого не вірила, щоб він прийняв її в цю мить». Ось уривок, в якому показується внутрішня боротьба Вероніки. Вона намагається зрозуміти: чи існує бог: «Однак у глибині душі жеврів сумнів: а якщо Бог є? Тисячі років цивілізації наклали табу на самогубство, вона засуджується усіма релігіями: людина живе, щоб боротися, а не здаватися. Рід людський повинен продовжуватися. Суспільству потрібні робочі руки. Родині потрібен привід, щоб жити разом, навіть коли любов пішла. Країні потрібні солдати, політики, артисти і художники.

Якщо Бог існує – у що я, правда, не вірю, - Він повинен знати, що є межа силам людським, межа людському розумінню. Адже хіба не Він створив цей світ з усією його безнадійної плутаниною, з його брехнею, наживою, злиднями, відчуженістю, несправедливістю, самотністю.

Безсумнівно, він діяв за добрими намірами, але результати виявилися довільно - таки жалюгідними. Отже, якщо Бог є. Він повинен бути поблажливим до тих своїх творінь, які хочуть раніше покинути цю Землю, а може бути, навіть попросити у них вибачення за те, що змусив ходити по ній.

До біса всі табу і забобони! Її побожна мати говорила: Бог знає минуле, сьогодення та майбутнє. В такому випадку Він, посилаючи її в цей світ, заздалегідь знав, що вона закінчить життя самогубством, і Його не повинен шокувати такий вчинок. »

Так любов зневажає змія чуттєвості і безбожництва, як то говорить в обраному автором епіграфі з Євангелія: «Ось, даю вам владу наступати на змії та скорпіонів і на всю силу ворожу, і ніщо вам не зашкодить»

Роблячи висновок, можна відзначити, що саме існування цього автора - це дивовижний приклад істинності Православ'я. Нічого не знаючи про читачів, керуючись католицькими догмами і сумнівними постулатами окультної літератури, Пауло Коельо досяг реальних висот в розумінні людської психології і в прагненні побачити в собі і навколо Бога.

Також хотілося б зазначити, що у багатьох творах ідея релігії не розкривається, а ретельно прихована. Як не дивно, як приклад, можна привести книги для дітей. Мається на увазі, припустимо, «Чарлі та шоколадна фабрика». З першого погляду – це дитяча повість, яка має лише розважальну, та деяким чином повчальну мету. Але, якщо подивитися глибше, можна дещо помітити окрім цього. До Віллі Вонка на фабрику, де все виготовлено з їжі та солодоців, потрапляють п'ятеро дітей, чотири з яких зразу викликають до себе відразу читача. Хлопчик Августус Глуп - жадібний

і ненажерливий, «їжа - його улюблене заняття». Верука Соль - розпечена дівчинка з сім'ї власника фабрики з перероблення горіхів, звикла, щоб всі її вимоги негайно виконувалися. Віолетта Борегард - встановила рекорд по жуванню гумки, хоче збагатитися і прославитися за рахунок інших. Майк Тіві - хлопчик, який вічно грає в комп'ютерні ігри, тому злий і агресивний. Якщо подивитися на цих персонажів з боку релігійного сприйняття, можна помітити, що образи цих маленьких дітей - смертні гріхи. Обжерливість, гординя, жадібність та гнів. А фабрика Віллі Вонка – це райський сад, звідки були вилучені ці діти через їх недоліки. Там залишився тільки п'ятий хлопчик, який добре поведився та допомагав іншим.

Таких прикладів багато саме у казках та дитячих творах.

1.3 Твір Коллін Маккалоу «Співаючі в тернику»: історія написання, релігійна проблематика.

Більш детально хотілося б розглянути релігію й у творі Коллін Маккалоу « Співаючі в тернику», сюжет якої цілком зав'язаний на віросповіданні та богослужінні.

Ідея гріха і покаяння простежується в романі з різних сторін, проте ставлення Маккалоу розкривається цілком зрозуміло і ясно.

Письменниця зазначає, що кохання Ральфа та Меггі – це величезний гріх, але тільки з точки зору релігійності і церковних понять. Читачеві ж Маккалоу дає зрозуміти, що особисто з її точки зору – це не гріх, скоріше трагічна історія двох людей, які кохають одне одного, але не мають змоги дати своєму коханню волю. За сюжетом, так складається, що кара за цей гріх настає обох закоханих, але тяжість саме покаяння бере на себе тільки Ральф, тому що головна героїня – Меггі анітрохи не переймається питанням релігійних заборон і не розуміє, чому повинна каятися через свою любов, яку вона за гріх не вважає. Вона, навпаки, демонструє своє кохання, як виклик

суворим церковним законам, а появу на світ свого сина, вона бачить як вихоплене щастя з рук жорстокої долі.

Взагалі, більшість героїв Маккалоу не мають схильності до каяття. Вони пливуть за течією і мислять заслужену чи незаслужену кару, як те, що не можна та не потрібно оскаржити, приймають як належне, не скаржаться та не бунтують. Вони спокійно на покірно зустрічаються лицем до лица з відплатою за гріхи та вважають за абсолютно заслуженим.

Один тільки Ральф з усіх головних героїв вбачає у покайні обов'язковість. Він розплачується за гріхи та покладає на себе усю відповідальність. Йому властиве надання карі самому собі, мучіння, які він сам собі назначає та з мужністю їх витримує. Це й приваблює людей, які відчувають до нього неабиякий інтерес, прихильність та любов. Ральф де Брікассар єдиний герой твору Коллін Маккалоу «Співаючі в тернику», яких розуміє зв'язок між вірою та покайням, гріхом та падінням, що зовсім не є дивним, розуміння такого зв'язка – його професія, якщо висловлюватися узагальнено.

Ден (дитина Ральфа та Меггі) також наповнений цими відчуттями, але не може сповна їх зрозуміти через брак досвіду, через відсутність страждать у житті, через свою чистоту. Йому закриті відчуття мук покайння справжнього грішника.

Особливого значення набуває тема церкви і релігії у романі, простежується її двостороннє тлумачення. Коллін Маккалоу розмежовує поняття віри та поняття релігії у своєму творі. Мері Карсон не має в собі анітрохи віри, хоча з першого погляду здається дуже релігійною особою. Письменниця розкриває поняття релігії і як певний звід правил та законів на прикладі дітей (Меггі та її братів). Вони просто сприймають релігію як правила, яких слід дотримуватися. Ральф вбачає у релігії свій життєвий шлях та мету свого існування, а віра у цьому тлумаченні – внутрішнє відчуття

свого покликання. Насправді істинними віруючими у творі можна назвати Дена і Педді. Але ж варто зазначити, що автор ні у якому разі не розділяє персонажів на хороших (якщо вони віруючі) та поганих (якщо віра їм недоступна або непотрібна). Це яскраво видно на прикладі Фіони, яка не вірить ні у що. Вона була змушена відмовитися від релігії батьків, але й звертатися у віру чоловіка не вважала за потрібне. Тяжка доля та зламане життя привели її до такого рішення та світогляду, яке автор не засуджує а тільки співчуває словами Ральфа, який каже:

«-Ви ж не католичка?

- Ні. Педді - католик. Діти, природно, геть усі виховані в католицькій вірі, нехай це вас не турбує.

- Я і не думав турбуватися. А вам це неприємно?

- Право, мені все одно.

- Самі ви не звернулися в католицьку віру?

- Я не лицемірка, отець де Брікассар. Я втратила віру в ту церкву, до якої належала, і не бажала звертатися до іншої релігії, так само безглуздої.

- Розумію ».

Ральф, отець церкви, з одного боку людина віруюча, чесно виконуюча свої обов'язки перед церквою, але й він наповнений гординою та марнославством. Повторюючи самого Ральфа, він порушив усі обітниці, що давав священнику, коли отримував сан. Обітниця смирення була порушена, коли ральф забажав мати кар'єрного росту у церкві. Обітниця бідності – коли не відмовився від спадщини. Обітницю цнотливості – коли забажав Меггі.

Джастіна (донька Меггі і Люка) невіруюча, але приваблює читача своєю любов'ю до життя, зухвалою поведінкою та яскравим способом життя.

Меггі також невіруюча, але приваблює читача саме тим, що не побоялася кинути виклик церкві та відстоює свою жагу до кохання (тут, навіть, присутній момент богоборства). Її персонаж викликає натхнення у читача завдяки неймовірній силі духу у такому тендітному тілі.

Ми відчуваємо, що автор не оцінює людську душу за показником віри, але ж можна помітити, що прихильність до католицького віросповідання у Коллін Маккалоу все ж присутня. Єдиний герой роману, який не є католиком – Люк О'Ніл – персонаж радше негативний та викликає антипатію з перших сторінок. В ньому не простежується тенденція покаяння ні на йоту, а його бездушність окреслена сповна. І можна припустити, що це саме через його належність до іншого віросповідання та до іншої церкви.

Проблема гріха і покаяння окреслюється автором через вчинки, відчуття та світогляд головних і другорядних персонажів.

Підсумовуючи ставлення героїв до проблеми гріха і покаяння та розкриття цієї теми через їх образи, можна сказати, що Меггі – персонаж найяскравіший і такий, що запам'ятався більш за все. Читач спостерігає за розвитком героя з самого початку її життя до похилого віку.

Вищезгадана тема починається з епізода, коли перед маленькою Меггі уперше постає питання «Чому кара наздоганяє всіх, хоча вина лежить на одній людині?». Сестра Агата у цьому ж епізоді – караюча рука, що несе правосуддя, але ставлення автора до цього персонажа різко негативне. З цього можна зробити висновок, що Коллін Маккалоу не засуджує католицизм та релігійні вчення, однак засуджує суворі догмати, що їх супроводжують.

Ця ж тема ще яскравіше, ніж у образі Меггі, розкривається в образі отця Ральфа, хоч і не відразу. Меггі – борець та бунтар, вона кричить про несправедливість та безглуздість законів католицизму упродовж усього життя: «Як несправедливо! У протестантів священники одружуються, а

католикам чому не можна? І не вмовляйте мене, що католицькі священники більше піклуються про свою паству, все одно не повірю. Бачила я і безсердечні патер і найдобріших пасторів. А ось через цю обітницю безшлюбності мені довелося поїхати від Ральфа, зв'язати своє життя з іншим, від іншого народити дитину. І знаєте, що я вам скажу, Енн? Це такий же мерзенний гріх, як якщо б Ральф порушив свою обітницю цнотливості, а то й гірше. За законами католицької церкви виходить, ніби мені грішно любити Ральфа, а йому гріх любити мене - пробачити їй цього не можу! ».

Але ж всередині Меггі ми жодного разу не бачимо навіть натяку на покаяння, незважаючи на всю її м'якість, вірність, наповненість коханням. У завершенні видніється натяк на жорстокість, а своє покарання за скоєний власноруч гріх, зустрічає з певною гордістю, високо піднятою головою та викликом в очах. До кінця не зрозуміло, кого з головних героїв настигає більша розплата – Ральфа, який катує себе за скоєні гріхи, чи Меггі, яка з пихою зустрічає лицем до лиця своє покарання. Меггі викликає долю на боротьбу, а Ральф прирікає себе на страждання, і так відбувається у кожній сцені протягом усієї книги. Обидва беруть на душу гріх та тільки один його спокутує.

Ральф – це та людина, яка має змогу зрозуміти та відчутти свою гріховність, він усвідомлює усю свою слабкість та нікчемність своїх вчинків та свого існування після цих вчинків в цілому. Джерелом даного осягнення є Меггі, цитата героя каже за себе і за ситуацію, що склалася: «Вона - дзеркало, в якому йому судилося бачити, що він звичайний смертний». Іншим джерелом був кардинал ді Контіні – Верчезе, який майже єдиний (окрім Меггі), зміг осягнути те, що відбувалося в душі у Ральфа, дійсно зрозуміти його почуття, заглибитися у них та допомогти Ральфу своїм прикладом та майже батьківською порадою. Саме кардиналу головний герой підносить своє покаяння не просто як священник отцю церкви, а як людина зі своїми недоліками такий самій людині. Останнє джерело осягнення для Ральфа Де

Брікассара – його син Ден. Він допомагає досягненню не коханням, не порадами, а просто своїм існуванням. Його існування – нагадування про слабкість віри і слабкість духу Ральфа в гонінні за своєю ідеологією.

З іншого боку, Брікассар ототожнює себе зі своїм сином, бачить у ньому молодого себе, але більш ідеального та чистого себе, такого, яким він міг бути, якщо б мав більшу силу та більш чисте серце. Дену зовсім не властиве марнославство, у ньому немає гріха, його думки світлі та безгрішні. І саме він приймає каяття усією своєю душею.

В образі Дена читач має змогу споглядати спокуту за провинності своїх родичів: батьків, сестри. Ця спокута виконується героєм абсолютно за доброю волею та без примусу. Він не тільки не скаржиться, але й здійснює це з душею, наповненою щастям та радістю. Недоліки Ральфа кристально чисто простежуються через призму достоїнств Дена, що змушує серце батька болісно стискатися.

Центральний герой твору має нахил до головного та першого з усіх гріхів, до самого важкого і страшного - гордині, за що йому також доведеться відповідати. Ця проблема відкривається для читача у той момент, коли Ральф приїжджає з острова до Вітторіо у Ватикан. Вітторіо – це та людина, яка знає Ральфа де Брікассара цілком та повністю, краще ніж сам Ральф. Ральф також розуміє, що в ньому сталися безповоротні зміни, які простежуються та пробігають червоною стрічкою в його очах та на його обличчі. Ці зміни помітні для будь – якої людини, а для отця Вітторіо – тим паче, тому Ральф навіть не намагається приховати свою історію та свої почуття. У розмові двох священників усе відбувається як на справжній сповіді – Вітторіо окреслює та висвітлює помилки розкаюваного, але ж не забуває його втішати. Ральф у свою чергу відчуває покаєння, хоча спочатку не дуже щиро. Ця нещирість проявляється в його промовах пораненої подіями людини, яка бореться з гордістю і намагається вилікувати свою обпалену душу. Він ображений сам на себе через свої пороки, свою

слабкість та вразливість. Мучиться з - за усвідомлення того, що дозволив зруйнуватися тому щиту сили і чистоти, який він тримав на протязі дуже довгих років. Вітторіо у своїх висловлюваннях йому також на це вказує:

«-Я і сам не можу собі пробачити, як же мені сподіватися на прощення Господнє?

- Гординя, Ральф, знову гординя! Не ваша справа прощати, невже і зараз ви ще не зрозуміли? Тільки Господь дарує прощення! Тільки один Господь! А він прощає, якщо щиро каяття ».

В кінцевому рахунку Ральф приймає ту подію, що сталася між ним і Меггі. Він починає мислити це гріхом, але тільки для себе, для тієї людини, яка не змогла подолати спокусу, хоча давала клятву, що зможе. З іншого боку він розуміє, що пізнав неймовірне задоволення, яке дарувала йому Меггі. Він відчуває біль від усвідомлення того, що він залишив цю жінку, але вважає за краще рухатися далі в своїх висновках і в своїй вірі. Меггі, навпаки, сприймає всю ситуацію, що склалася, як виграш у долі. Вона глузує з церкви, адже «Я взяла у Ральфа те, чого церкві не отримати, що залишиться в поколіннях»

Вона святкує свою перемогу над Господом Богом, тріумфує і радіє, що змогла обійти Церкву в своїх бажаннях. Однак через деякий час її світ рушиться в черговий раз. Її наздоганяє новий удар долі, який розставляє все по своїх місцях і знову відбирає у Меггі її любов. У момент, коли її син повідомляє їй про свій намір піти до церкви і служити Богу, її надія на продовження роду і радість від перемоги вщухає. Але вона не плаче, не благає, а знову приймає удар з високо піднятою головою. Вона злиться і кричить:

«Яка насмішка! Попіл, прах. Прах ти є і в прах повернешся. Церкві належиш і церкві відданий будеш. Чудово, чудово! Будь проклятий Бог,

мерзенний, підлий Господь Бог! Найлютіший ворог усіх жінок, ось він хто!
Ми намагаємося щось створити, а він тільки й знає що руйнувати »

Проблема покаяння і гріха розкрита в головних героях дуже різнобічно. Але так само хотілося б відзначити, що найбільш розвинена і показана ця проблема була в образі матері Меггі - Фіоні. Вона не визнавала релігію ніколи, не каялася в проступках ні перед Богом, ні перед самою собою. Те, що вважалося гріхом, Фіона ніколи не мислила, як гріх. Вона відкидала соціальну думку, думку церкви. Вона жила так, як сама вважала за потрібне і ні на кого не сподівалася. Її трагічна доля розкриває читачеві весь сенс гріха і покаяння. Єдиний раз, коли можна помітити проблиск вищезгаданої проблеми в даному образі, це в останніх словах Фіони для своєї дочки: «Я багато в чому винна, Меггі, можеш мені повірити».

РОЗДІЛ 2.

РЕЦЕПЦІ РЕЛІГІЇ В КІНЕМАТОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ.

2.1 Вивчення взаємозв'язку релігії та сучасного кінематографу.

Художня література - та область мистецтва, яка була відома людству ще в античності. Художня література з елементами релігії - з того ж часу. Через неї можна було впливати на світогляд людей, направляти їх в тому чи іншому напрямку. Завдяки художній літературі люди пізнавали життя, себе, свою душу, свої думки. Але, людство розвивається і з'являються нові можливості досягнути ці ж речі, але іншими способами, більш новими і модернізованими. Такими, які будуть вписуватися в реалії сучасного світу, який обертається і працює з неймовірною швидкістю, в порівнянні з тією ж античністю. Саме таким чином і починає розвиватися кінематографічне мистецтво, які стає новим джерелом поглинання інформації для сучасного соціуму.

Треба відзначити, що тема ролі релігії саме в сучасній культурі є досить новою та недостатньо розглянутою. Її невід'ємна складова – вивчення

теми релігії у сучасному кінематографі. Ця тема теж достатньо нова і не має системного вивчення.

Нам доступні лише поодинокі дослідження, що звернені до даної проблематики. Наприклад, робота Дмитра Слижука «Релігійна проблематика в сучасному кіно: органіка чи провокація», де він зазначає наступне: «Релігія – це складне соціально - суспільне утворення, явище культурно-історичного розвитку людства. Вона існує, як суспільна свідомість від архаїчних часів до сьогодення. Це певний вид духовно-практичного освоєння світу людиною».

Пояснити таке складне явище, як релігія, людина намагалася протягом багатьох сторіч та протягом усієї історії розвитку культури суспільства, використовуючи різні методи. Також важливими були питання щодо причин та умов виникнення цього явища. Безліч представників культури, і, навіть, науки, давали свої різноманітні визначення сутності та походження релігії, відповідно до своїх світоглядно – філософських поглядів.

Якщо говорити про релігію у сучасному світі, то треба зазначити, що майже усі сучасні релігійні комплекси мають свою структуру, тому що, як відомо, релігія – дуже складне та багатоповерхове соціальне явище. Можна помітити, що сучасні віросповідання мають соціальні надбудови. А саме: релігійні взаємовідносини та діяльність, релігійну свідомість та самосвідомість, а також, релігійні структури, інститути, організації. На останньому хотілося б зупинитися та дослідити глибше. Як соціальне явище, релігія має свою організацію. Головною ознакою цієї організації є культова діяльність, якій властива структурованість, єдина цілісна система з орієнтацією в одному напрямку, контроль, тощо. Найвідомішою та найпоширенішою формою організації релігії є церква, але ж існує багато інших, більш завуальованих методів спрямування людської віри в одне спільне русло.

Щоб описати та розкрити ці методи, треба звернутися до певних функцій, які в суспільстві виконують, наприклад, релігійні громади та організації. Це й богослужбова функція, й місіонерська, політична, благодійно – філантропічна, просвітницька, і, та на якій треба наголосити у даній роботі - пропагандистська (ідеологічна) функція. Тобто, розповсюдження певних ідей, віровчень, релігійних установ за допомогою засобів масової інформації. Це може бути радіо, газети, журнали, література, театри, кіно.

Кіно на сьогоднішній день має чи не найширший вплив на людство. Його можна вважати наймогутнішою платформою, що охоплює суспільство у великих масштабах. Чи можливо у сучасному світі знайти людину, що не дивиться фільми? Ні. Як вже зазначалося у моїй роботі, раніше головним засобом отримання нової та цікавої інформації були книги. Вони, звичайно, не зникли, але фільми для сучасного світу практичніше. Чому? Зараз світові погляди і нахили людства впираються в, так звану, продуктивність. Витрачай менше часу - отримуй більше користі. Все направлено на підвищення ККД (коефіцієнту корисної дії). Закон Парето, на мою думку, можна назвати девізом сучасності. Звучить цей закон у загальному вигляді так: «20% зусиль дають 80% результату, а інші 80% зусиль - лише 20% результату», і всі, як зрозуміло, намагаються досягнути того, що звучить у першій частині закону. Саме тому кіно на сьогодні – найпоширеніше явище, направлене на транслявання інформації з однієї сторони, та поглинання її з іншої. Також треба зазначити, що дивлячись фільм людина рідко глибоко осмислює те, що побачила чи почула. Це більш притаманно для неї, коли вона читає й зупиняється для обробки інформації (що затрачує час). Отже, кіно призводить до автоматичного запам'ятовування, механічного сприйняття. Кіно має властиві лише йому переваги і недоліки.

Говорячи про історичне підґрунтя та виникнення даної споживчої платформи, то першими, хто впровадив релігію у кіно, були ті, хто вигидав

кіно – Брати Люм'єр у фільмі «Пристрасті Ісусові». Протягом ХІХ століття і на початку ХХ століття з'являється нове явище - масова культура, що розуміється нами як "культура щодо впливу на масову свідомість". Важливим етапом на цьому шляху був друк, а потім можливість багатотиражного виробництва, популяризація преси та розширення читацьких кіл. Контрастуючи з обмеженим впливом театру, легко доступне і дешеве кіно почало грати роль масової розваги. Однак справжню масовість отримали радіо і телебачення. Масова культура продовжує популярні функції засобів, що виникли ще в ХІХ сторіччі. Одним з них є кіно, у всій складності своїх різноманітних течій і жанрів. Ця масова культура перетворила відповідні жанри в нову систему. З форм, міфів повсякденної культури, масова культура - перш за все в своїй найважливішій іпостасі - кіно і телебаченні - будує новий, повний культурний горизонт сучасності. Масовість набуває справжнього сенсу, тільки завдяки тому, що кіно і телебачення забезпечують масові потреби інформації, розваги, самопізнання, самоствердження. Вплив масової культури охопив також групи з високою освітою, тому творці аудіовізуальної продукції, спрямованої на популяризацію певного морального, релігійного або філософського змісту, змушені були враховувати цей факт. Їх твори тепер повинні були відповідати критерію повноцінних творів мистецтва, які можна оцінювати і аналізувати, як і інші твори художньої діяльності людини.

Появою фільмів, у яких простежується релігійна проблематика дуже виразно, характеризується кінець ХХ - початок ХХІ сторіччя. Нікого не залишили байдужими такі фільми, як «Майстер і Маргарита», «Остання спокуса Христа», «Код да Вінчі». Зали кінотеатрів переповнені, збираються аншлаги, ЗМІ дискутує, дискутують також звичайні люди. Тед Байер, видавець MovieGuide, досліджував фільми Голлівуду протягом дев'яти років, з 1996 року до 2005 року. За даними його досліджень фільми з релігійним змістом користуються набагато більшою глядацькою популярністю, ніж

кінострічки, де присутні сцени еротики або насильства. Можна зробити висновок, що у багатьох є проблема невдоволеності внутрішніх потреб у певних релігійних продуктах. Вони хочуть знайти відповіді на вічні життєві питання: «Хто ми такі?», «Навіщо ми тут?», « У чому сенс життя?», « Чи існує Бог?», «Що там, поза межою смерті?». Прагнення людства до трансцендентного (устремління до Абсолюту) різноманітними шляхами, мало місце протягом всієї його історії.

У ХХ столітті, коли верхівкою суспільства була радянська влада, серед людей витали атеїстичні погляди, бо влада так налаштовувала соціум. З тими, кого запідозрили в неприйнятті ідеалів комунізму, велася жорстока боротьба. У ХХІ столітті настав час інформаційного суспільства. Цьому століттю властиве суттєве переосмислення релігії. Також, хотілося б помітити, що ХХІ сторіччя характеризується глобалізацією, її важливими факторами стали Інтернет, телебачення, кінематограф. Кіно розвилось, як один з головних засобів формування поведінки суспільства. І орієнтується цей засіб на усі верстви населення, найбільше, на найактивнішого споживача інформації такого типу - молодь.

Щодо впливу релігії у кінематографі на людину та її внутрішній стан, то, як писав Дмитро Слижук: «Релігійна проблематика в сучасному кіно – це і органіка, і провокація. Органіка, бо впливає з суспільного середовища, з сучасної епохи та її криз і об'єктивно висвітлює духовне й моральне становище людей. Провокація, бо навмисно, інколи, певними силами, що цілеспрямовано діють в напрямку регресу, засіває сумніви, зневіру, культивує фальшиві цінності, стимулює розбрат між віруючими, служить зброєю боротьби проти релігії, чи... навпаки. За спостереженнями, на прикладі кількох відомих фільмів, деякі релігійні теми є популярними, однак вони за своєю природою несумісні з розважальною індустрією, а покликані спонукати до мислення, зосередження на власному серці, до богошукання й богопізнання.»

Прикладами релігійних кінострічок слугують такі роботи, як «Код да Вінчі» - це фільм, що був знятий за однойменною книгою Дена Брауна. Він спричинив чимало скандалів серед церковних служителів та християн. Причиною такої реакції була вигадка Брауна про те, що усім відома Марія Магдалина була дружиною Ісуса Христа та народила йому дітей. В цьому можна побачити намагання автора якщо не знівелювати, то зрівняти таку авторитетну постать Ісуса з звичайною людиною. Це бачиться глядачу як поштовх до перегляду істинності вчень, або навіть їх заперечення. Сумніви щодо таких питань: «Чи вірно мене навчає церква? Чи не брешуть, чи кажуть мені правду?» - часто з'являються у деяких віруючих людей після перегляду вищезгаданого фільму. Існують і супротивники творчості Дена Брауна, які вважають, що автор морально не мав права окреслювати євангельську історію або ж використовувати її елементи у своєму романі. Не можна заперечувати, що Ден Браун – єдиний та неповторний у справі захоплюючого подання інформації щодо гностичних вчень та вірувань. Але ж для деяких глядачів, подібні історії стають цілковитою правдою та фантастика з догматами церкви для них зливається воедино, вони починають сприймати сюжети кіно як альтернативу біблійним сюжетам. Це, звичайно, може бути небезпечним з точки зору адекватного сприйняття світу. Тобто при розкладах, які описані вище, людина може заблукати в дійсному і не дійсному положенні речей і потрапити в свою вигадану віртуальну реальність.

Фільм «Шість демонів Емілі Роуз» був знятий та випущений у світ 2005 року у США. Ця стрічка взагалі заснована на реальних подіях та не є вигаданою, на скільки глядач в це вірить. Тут роблять акцент на окультних віровченнях, на вигнанні демонів з людини. Фільм має на меті спонукнути усіх працювати над собою та над гармонією своєї душі, аби там не оселилися нечисті духи. Розкривається сатанинський світ, який мучить і поневолює людей.

Також хотілося б відзначити, що я ні в якому разі не вважаю, що всі фільми в яких присутній релігійний підтекст спрямовані на пропаганду чогонебудь. Деякі подібні кінематографічні роботи спрямовані на усвідомлення людиною свого внутрішнього світу і самого себе. Тобто спрямовані на споглядання. Також існують різні прояви релігії в фільмах. Це може бути фільм, де релігія - основа сценарію і проходить червоною ниткою по всьому сюжету. Є фільми, де має місце придумана віра саме для цієї кінострічки. До речі, цікаво відзначити, що в деяких культових роботах глядачі настільки переймаються подібним, що тут вже кінематограф починає впливати на релігію і релігійні погляди деяких громадян. Серіал "Гра Престолів" і віра в "Безликого Бога", "Владику Вогню", "Царство Сімох", "Старих і Нових Богів" і т.д. - переносяться з екрану в реальне життя людей. Цей список можна вести довго. А також, є фільми, в яких релігія не є частиною сюжету, а завуальовано натякає глядачеві на ті чи інші речі. Хотілося б детально розглянути саме такий тип релігії в кінематографі.

2.2 Кінофільми «Мати» та «Платформа» : релігійна проблематика.

Фільм «Мати» - це американський трилер з елементами драми та жахів, який світ побачив у 2017 році. Автором сценарію, продюсером і режисером виступила одна людина – Даррен Аронофскі. Він також відомий широкій аудиторії багатьма своїми вдалими роботами. Деякими з них були усіма відомі кінематографічні стрічки «Чорний лебідь» та «Реквієм за мрією».

Практично всі роботи Даррена Аронофскі несуть у собі глибинний символізм, а також, дають свободу уяви глядачу, тому що не мають одного затвердженого трактування. Сам автор казав: «Для мене цей фільм - не лінійна історія, а каркас, який обрамляється власними значеннями для кожної людини. Хтось зможе зрозуміти мої «підказки», побачити якісь важливі дрібниці, хтось ні, - але, в будь-якому випадку, кожен глядач отримає певне задоволення від внутрішньої інтерпретації картини. Я написав оповідання, яке вийшло дуже людською історією, і вже потім постарався оформити все

візуально за допомогою різних інструментів, що знаходяться в розпорядженні режисера. Мені хотілося добитися того, щоб кожен глядач в результаті зміг сам додумати фінал моєї історії. Вважаю, що мені це вдалося, так як я його навмисно не прописав навіть на папері».

У головних ролях знімаються Дженніфер Лоуренс та Хав'єр Бардем, які детально передали на екрані задум автора кінокартини.

Критики та глядачі знаходять для себе чимало прихованих значень і версій сюжету. Однією з версій є те, що фільм – це ніщо інше, як завуальовано розкритий біблійний сюжет (деякі, навіть, називають картину біблійною поемою). Висвітлення постаті Бога, як творця з однієї сторони і руйнівника з іншої. Для того, щоб розібрати усі посилання, залишені Дарреном Аронофскі, треба для початку структурувати сюжет.

Перші хвилини кінокартини показують спалений будинок та момент його відбудови. Перед очима глядача постає кристал, який займає своє належне місце на полиці. Ставить його туди чиясь рука. Після цього ми бачимо головну героїню, яка прокидається в своєму будинку і події починають розгортатися саме з цього моменту. Дії фільму і життя головний героїв розгортаються за все в одному єдиному місці і на єдиній геолокації. Це величезний будинок, який знаходиться посеред лісу вдалині від міської суєти. Створюється таке враження, що цей будинок - єдиний на планеті земля, а поруч немає нікого і нічого. Мешканці цього будинку - сім'я з двох людей. Імена героїв у фільмі не вказані, впродовж усієї кінострічки їх називають Мати і Він. Далі за сюжетом глядач дізнається, що головним елементом життя Його є кристал, що був презентований у першій сцені фільму. Цей кристал допомагає головному герою у його творчості (сам він письменник, авторство – сенс його життя)

Мати – його дружина, що увесь свій час приділяє їхньому дому. Фарбує стіни, стежить за чистотою, робить дім ідеальним місцем притулку,

ідеальним місцем для існування. Вже на цьому етапі сюжетної лінії глядач може провести паралель між домом та раєм. Ідеальне місце існування – чи не це християни мають на увазі говорячи «рай»? Місцезнаходження дому – «на відшибі», де немає нікого в радіусі невідомому нам, також доповнює значенням вищенаведену версію. Проводячи логічні зв'язки, можна зробити висновок, що Він і Мати, що живуть у раю, і є Творцем і Богородицею.

Звичайно, теорії і біблійні трактування не могли ґрунтуватися тільки на цьому уривку. Далі за сюжетом, до їх будинку приходить незнайомиць, який називає себе фанатом та шанувальником творчості автора. Головний герой дозволяє тому, хто прийшов, бути їхнім гостем та заночувати, хоча Мати була проти цього рішення і заперечувала його правильність. Навмисно у двох – трьох кадрах (що чимало у кінематографі) увагу глядача направляють на оголений торс гостя. Не тому, що у сучасних фільмах так піднімаються рейтинги, а саме з метою підкреслити глибокий шрам на боці героя в області ребра. Відразу згадуємо: «І навів Господь Бог на чоловіка міцний сон; і, коли він заснув, узяв одне з ребер його, і тілом закрив його місце. І створив Господь Бог з ребра, взятого у людини, дружину, і привів її до людини. І промовив Адам: Тепер вона кість від костей моїх і плоть від плоті моєї; вона буде зватися дружиною, бо взята від чоловіка. Тому покине чоловік свого батька та матір свою, і пристане до своєї жінки, і стануть вони одним тілом» (Буття, 2, 21-24). І підтверджуючи біблійну тематику попередніх кадрів, наступними гостями у домі стають дружина гостя, а разом з нею їхні діти.

Наступним сюжетним оборотом є бійка між братами гостей. Вони сваряться та у бійці старший брат вбиває молодшого, що дає нам пряму відсилку до Біблійного братовбивства. Історія Каїна і Авеля. «Каїн сказав братові своєму Авелю: «Вийдемо в поле». І як тільки вони вийшли в поле, накинувся Каїн на Авеля, брата свого, і вбив його.» На поминки до молодшого брата приходять люди, які все заходять і заходять, створюючи

натовп. Поводяться усі зухвало. Матері це набридає, вона виганяє їх, коли незнайомці ламають раковину, тим самим створюючи потоп у домі.

Зрозуміло, що потоп у домі після першого нашестя гостей – це проведена аналогія з історією Всесвітнього потопу, історії знищення людства Господом через дощ, що лив сорок днів. Не дарма підкреслюється те, як люди себе зухвало поводити по відношенню до господарів дому. Тут доречна цитата з книги Буття, після створення людини (Буття1:26—31; Буття 2:7-25) «І сказав Господь: не вічно Духу моему бути зневажаним людьми, тому що вони плоть; і земля наповнилася насильством. Тому «пожалкував був Господь, що людину створив. І засмутився Він у серці Своїм». Вирішив Господь: «Зітру з лица землі людей, яких Я створив, від людини до тварин, і гадів і птахів небесних знищу, бо Я розкаявся, що створив їх...». 1656 років після створення Адама і Єви Бог послав потоп, 17-го числа — почав лити дощ, «відкрилися джерела великої безодні і розчинилися небесні розтвори». Дощ тривав безперестанно протягом 40 днів. Земля була вкрита водою упродовж 150 днів.

Повідомлення Матері про те, що вона вагітна, є логічним продовженням для висвітлювання релігійної тематики у фільмі. У період, коли Мати приблизно на сьомому місяці вагітності, Він ділиться з нею своїм рукописом, над яким так довго працював. Глядач може побачити захват на обличчі Матері, яка прочитала роботу. Вона здається їй неймовірною і вона в черговий раз вихваляє Його за його талант і вражаюче мистецтво письма. Поема видається і відразу ж знаходить відгук у серцях багатьох шанувальників. На честь такої радісної події господиня вирішує влаштувати святкову вечерю. У момент вечері в квартиру починають збиратися прихильники господаря. Їх стає все більше і більше. Поки весь будинок не виявляється набитий людьми, які видають захоплені вигуки на честь Нього. В матері починаються перейми. Після того, як вона народжує сина (очевидний натяк на Ісуса), Він розповідає всім, хто прийшов в його будинок,

що його дружина народила. Крики збільшуються, захоплення стає всеосяжним. Наступним Його кроком стало прохання до Матері віддати сина, щоб показати народу. Божевільна юрма розтерзує хлопчика та залишає бездиханне тіло на вівтарі. Цей фрагмент кінокартини не залишає сумнівів щодо проведеної паралелі з Біблійним сюжетом та розп'яттям Ісуса Христа.

Завершується фільм тим, що Мати у гніві підриває будинок, отримує сильні опіки, коли Він залишається неушкодженим. Він бере її на руки, заносить до власного кабінету та ставить одне єдине питання «Ти мене любиш?». Після позитивної відповіді на своє питання, Він дістає з грудей матері, які сам же і розриває, кристал, ідентичний до того, що ми вже бачили на початку кінострічки. Він ставить кристал на полиці у центрі спаленого будинку і після цього, починається відновлення та очищення усього згарища. Наступний кадр – як і на початку Мати прокидається в новому чистому будинку. Тут присутня циклічність життя, а також, ідея життя після смерті. Ця ідея іде червоною ниткою з самого початку до самого кінця картини і, як виявляється, показується глядачу, як головна. А що ж є головною ідеєю усіх релігій? Вічне життя, життя після смерті, переродження душі.

Сам режисер Даррен Аронофскі назвав свою нову картину «вільною інтерпретацією священного писання через призму власного еґо». Отож, автор запропонував глядачам максимально широкий спектр сюжетних варіацій, витягнувши назовні прозорість і відкритість образів для міркувань. Узагальнюючи вищесказане, у «Мати» можна розгледіти безліч посилянь в рамках тем релігії.

Наступною стрічкою, яка потребує розгляду і так само, як попередня, має релігійні посиляння, є фільм «Платформа» . Це науково – фантастичний трилер з елементами жахів 2019 року, режисером якого виступив іспанець Гальдера Гастелу-Уррутія. Цей фільм був першою самостійною повнометражною роботою режисера. Сценаристи кінокартини - Девід

Десолой і Педро Ріверо. Знову звернемося до сюжету, щоб у загальних рисах окреслити область роботи.

Фільм розповідає про головного героя - Горенга, з його першого дня перебування в унікальному середовищі, яке адміністрація офіційно називає Вертикальний центр самоврядування, але в розмовній мові жителі називають це місце «Яма». Це в'язниця, яка представляє собою вертикальну вежу, на кожному поверсі - камера. Через всю вежу знизу доверху проходить широкий отвір, через який через кожні 24 години в кожен камеру приходить платформа з їжею. Приготована на рівні 0 розкішна їжа залишається на кожному рівні протягом 2 хвилин, перш ніж спуститися на наступний рівень. Отже, якщо два жителя кожного рівня будуть їсти тільки те, що їм необхідно, їжі вистачить усім. На жаль, жадібність і обжерливість переважають, а ті, хто знаходиться нагорі вежі, залишають для нижніх рівнів тільки відходи або взагалі нічого. Також, раз на місяць в'язні випадковим чином міняються місцями, що означає, що ті, хто знизу, можуть підніматися вище і мстити тим, хто раніше примушував їх голодувати. І навпаки, ті, хто звик до достатку, можуть бути змушені пожирати один одного від божевільного голоду. Перше, що помітить кожен пересічний глядач – проведена у фільмі паралель між в'язнями на різних рівнях в'язниці та соціальною капіталістичною ієрархією, класовою нерівністю. А також проглядається ідея перерозподілу багатства. Але у фільмі «Платформа» є безліч метафор. І зараз хотілось б розглянути метафори саме релігійної направленості.

По – перше, сама назва місця, де глядач перебуває протягом усього фільму, Яма, несе у собі деякий символізм. В індуїзмі, Яма є владикою смерті, в буддизмі Яма - бог смерті, володар пекла і верховний суддя загробного царства. Перші місяці Горенг проводить на 48 –му, 171- ому, 33- ому поверхах. Саме на 33- ому він знайомиться з сусідкою за кімнатою – Імогурі, яка була співробітницею цього дослідницького центру. Вона повідомляє герою, що усього у «Ямі» 200 поверхів. На наступний місяць

вони прокидаються на 202 – му. Останнім поверхом Горенга був 6 – ий. Тут він і вирішує налагодити міжособні відносини ув'язнених, змусити працювати систему правильно, врятувати всіх від смерті і гріхів. Саме через цей сюжетний поворот фільму критики та глядачі починають проводити паралель між Горенгом та Мессією. Головний герой стверджує, що йому і його новому сусідові потрібно працювати разом і рухатися на платформі вниз. Спускаючись на платформі, вони змушують кожен рівень брати тільки свою частку. Спуск по Ямі, з її, здавалося б, нескінченними рівнями, кожен з яких більш дикий і порочний, ніж попередній, легко порівняти з подорожжю Данте в «Божественній комедії» і з дев'ятьма колами пекла. Досягнувши кінця Горенг дізнається – всього у ямі 333 рівні, по 2 людини у кожній камері. Маємо 666 в'язнів. Число «666» у Біблії вживається чотири рази. З них один раз згадується в Новому завіті як числа, під якими приховано ім'я апокаліптичного звіра. А рівень 0, на якому готується їжа і починається спуск, часто можна порівняти з небесами, з однією людиною, що спостерігає за створенням їжі, майже Богом. Безіменна дівчинка, яка служить посланням Горенга і Бахарата, також має метафоричний сенс, як і сама Яма. Як надія на майбутнє, невинна дитина з рівня 333, несе ідеальне повідомлення тим, хто мешкає на рівні 0, і адміністрації про те, що щось потрібно змінити.

В кінці фільму, після всього, що Горенг зробив, йому ясно, що йому більше немає місця в світі. Ім'я Горенг фактично перекладається з іспанської як «смажити». Таким чином, повертаючись до алегорії Ями, що дорівнює Аду, Горенг вирішує залишитися і «смажитися» за свої гріхи. Як вже говорилося раніше, Горенга часто називають месією. Тому це відповідний кінець, коли він жертвує собою, щоб покласти край безлічі гріхів, які втілює Яма.

Отже, можна зробити висновок, що в фільмі піднімаються такі проблеми, як жертвність, гріхопадіння, прихід месії та інші релігійні мотиви. Підсумовуючи, виправна в'язниця це пекло схоже на те, що описано

в «Божественній комедії» Данте Аліг'єрі. Горенг це месія / Ісус Христос, який помирає за гріхи інших ув'язнених, а таємнича адміністрація, яка символічно мешкає на нульовому поверсі це уособлення небес і ангелів. Їжа що спускається щодня на платформі символізує дари господні у вигляді випробувань волі і благородства. А людина, яка спостерігає за роботою кухарів - метафора бога.

ВИСНОВКИ

Отже, роблячи висновки і узагальнюючи усі вищенаведені приклади з художньої літератури, а так само з кінематографічного мистецтва, можна зробити наголос на наступних речах. Релігія і мистецтво в будь-якому своєму прояві переплетені і пов'язані з самого свого зародження і до сучасності. Ці напрямки душевного усвідомлення людини підживлюють один - одного протягом багатьох років. Аналіз різних літературних і кінематографічних робіт, дав можливість оцінити глибину і силу взаємозв'язку на конкретних прикладах. Наприклад, проаналізувавши образи героїв у романі «Співаючі в тернику» Коллін Маккалоу та розкривши питання гріха та покаєння, можна прийти до висновку, що автор визнає індивідуальність кожного персонажа, розкриває її в повній мірі і ні в якому разі не судить, чи не таврує грішниками. Коллін Маккалоу визнає, що у будь-якої людини є певні обставини, щоб зробити той чи інший вчинок. Вона не змушує нікого каятися або спокутувати гріхи. А також автор розкриває та світлює різні шляхи, які ведуть людину до покаєння. Це може бути усвідомлення своєї слабкості та гасіння вогню гордині (Ральф); усвідомлення своїх помилок, озираючись на початок свого шляху (Фіона); усвідомлення гріха та спроба відкуплення від нього (Френк); або взагалі відсутність покаєння та виступ проти каяття за гріховність (Меггі). Проте, на думку письменниці, всіх цих героїв об'єднує те, що всі вони, віряни і невірники - діти Божі. І це та Істина, яку з героїв вдалося зрозуміти тільки Дену, тому і

зображений він світлим хлопчиком, бездоганим і чистим, тому що тільки йому гідно нести вантаж Істини і піти в спокої до Бога.

Тобто, опрацювавши твори і української, і російської, і зарубіжної літератури, можна прийти до висновку, що релігія в наші часи має великий вплив на літературу та мистецтво в цілому. Головне, не створювати боротьбу між цими двома інститутами, бо їх взаємодопомога та взаємовплив дарують сучасному суспільству сотні та тисячі неймовірних витворів мистецтва, які допомагають людям самовизначатись, самостверджуватись та реалізовуватися у абсолютно різних напрямках. Задовольняються як творчі, так і духовні потреби людини, що позитивно впливає на внутрішній стан кожного.

Якщо ж говорити про кіно, то хотілося б ще раз наголосити на тому, що кіно, як і інші культурні феномени, стикається з різними сферами буття людини, в тому числі і з релігією. Залишаючись продуктом масової культури, сучасні кінофільми нерідко зачіпають теми, які стосуються сакрального, до питань віри, сенсу життя. Прикладів тому безліч, причому, виходячи з останніх подій, видно, що не тільки кінематограф взаємодіє з релігією, використовуючи конкретні образи і теми, а й те, що покажуть на «великому екрані», здатне впливати на релігію. Кінематограф також може сприяти виявленню проблем, що хвилюють сучасний світ і сучасну людину. Нарешті, релігійне кіно може бути роздумом і рефлексією, як філософсько-релігійною, так і художньою, над ситуацією сучасної людини, роздумом завжди актуальним, який може зацікавити глядача, який хоче знайти в кіно не тільки розвагу і відпочинок, але також естетичну красу, хвилювання і багато правди, над якими варто зупинитися і подумати. Ця вічна цінність кіно, безсумнівно, в майбутньому підштовхне вчених до нових досліджень, аналізів і інтерпретацій. І висновком до вищезгаданих міркувань може бути те, що симбіоз кінематографа і кінематографічних робіт з релігією і її проявами - дуже важлива структура в сучасному світі. Глобалізація двадцять

першого століття підштовхує людство до нових методів сприйняття інформації будь-якого типу, а синтез релігії і кіно слугує якісним способом подолати подібний шлях змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шевченко Т.Г. Зібрання творів: У 6 т. — К., 2003. — Т. 1: Поезія 1837-1847. — С. 287-296; С. 715-723.]
2. Т. Г. Шевченко: Біографія. / Бородін В. С., Кирилюк Є. П., Смілянська В. Л., Шабліовський Є. С., Шубравський В. Є: 1984.
3. Історія української літератури в двох томах. — Історія української літератури. Том перший. Дожовтнева література. / - О. І. Білецький, М. Д. Бернштейн, М. К. Гудзій, О. Є. Засенко, З. П. Мороз, М. П. Пивоваров та ін. — Видавництво Академії наук Української РСР. — Київ. — 1955. — 732 с.
4. Т. Г. Шевченко., Кавказ., (1814—1861)
5. М. В. Гоголь., Роздуми про божественну літургію, 1994 р.
6. . В. Гоголь., Вечера на хуторі близь диканьки., 1829—1832 р. р.
7. М. В. Гоголь., Ревизор., 1836 р.
8. М. О. Чудакова., «Жизнеописание Михаила Булгакова»., Видавництво «Книга», 1988. - Серія «Письменники про письменників»
9. М. А. Булгаков., «Біла гвардія», т. 1 — 1927, т. 2 — 1929.
10. М. А. Булгаков., «Мастер и Маргарита», Первша редакція // 1930 р.
11. М. А. Булгаков., «Майстер і Маргарита» // 1966—1967 р. р.
12. Роальд Даль., «Чарлі та шоколадна фабрика» 1991 р. // Переклад Олени та Михайла Барон ., Видавництво «Радуга»
13. Пауло Коельо., «Вероніка вирішує померти», 2009 р., Видавництво Аст, Астрель, Харвест.
14. Коллін Маккаллоу., «Співаючі в тернику», 1988 р.
15. Глаголев, Медведева./ Религиозные образы в русском и американском кино: поиск Бога и человека [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/religioznye-obrazy-v-russkom-i-amerikanskom-kino-poisk-boga-i-cheloveka>

16. «Мама!»: Даррен Аранофски объяснил смысл фильма и почему он повергает в шок [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.filmpro.ru/materials/58938>
17. Сергеев А. По соображениям веры: о религии в кино [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://mstrok.ru/aleksandr-sergeev/po-soobrazheniyam-very-o-religii-v-kino.html>
18. Слижук Д. Релігійна проблематика в сучасному кіно: органіка чи провокація? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.asd.in.ua/archives/587>
19. Соколовский М. Кино и религия в условиях культурной коммуникации XX века [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.dissercat.com/content/kino-i-religiya-v-usloviyakh-kulturnoi-kommunikatsii-xx-veka>
20. Титаренко С. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: Кино, религия и современный человек <http://masters.donntu.org/2010/etf/titarenko/ind/index.htm>